
Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Програма Horizontal Facility (HF) за Западен Балкан и Турција

**HF II: HF 12 – Проект за Поддршка за подобар пристап до поквалитетни услуги за
бесплатна правна помош во Северна Македонија**

Преведено од англиски јазик со поддршка на проектот

Др. Марија Ристеска

**Консултант за вградување родовите аспекти во главните
ПОЛИТИКИ**

**ИЗВЕШТАЈ ЗА РОДОВАТА АНАЛИЗА, ПРОЦЕНКА НА
КАПАЦИТЕТИТЕ И РОДОВА СТРАТЕГИЈА НА ПРОЕКТОТ**

**Вградување на родовите аспекти на проектот 2246- XIII:
Поддршка за подобар пристап до поквалитетни услуги за
бесплатна правна помош (БПП) во Северна Македонија**

Скопје , април 2020 г.

Содржина	
Родова анализа	3
Положбата на жените и мажите	4
Правна рамка и рамка на политики за родова еднаквост	9
Родова анализа на правната рамка за бесплатна правна помош	14
Родова анализа на подзаконските акти за спроведување на Законот за БПП	16
Родова анализа на капацитетите на Министерството за правда, подрачните одделенија, давателите на правна помош, правните клиники и адвокатите.....	18
Знаење, капацитет, свест и добри практики.....	19
Ставови и перцепции за родовата еднаквост.....	21
Можности и предизвици за вградување на родовите перспективи во проектот на СЕ	30
Препораки и стратегија за вградување на родовите аспекти во генералните политики	33
Логична рамка	38
Анекс 1 Технички извештај од онлајн анкетата	43

Родова анализа

Родовата анализа опфаќа анализа на правната рамка и рамката на политиките за родова еднаквост и бесплатна правна помош – БПП и на релевантните подзаконски акти гледани од родова перспектива, проценка на капацитетите на вработените со таков мандат, капацитетите и свеста за родовите аспекти на БПП, родовата свест и партнерството со не-државните актери/даватели на бесплатна правна помош и пара-правна помош на ранливите групи, проценка на родовите вештини, свест и знаење во 27-те подрачни одделенија на Министерството за правда во кои работат лица овластени за давање бесплатна правна помош и адвокатите кои се регистрирани како даватели на бесплатна правна помош.

Родовата анализа се темели врз истражувањето и анализата на правните акти и акти поврзани со политиките, и интервјуата и анкетите со кои се оценуваат капацитетите. Прибирањето на податоците се одвиваше од 13 февруари до 4 март. Од 5 март, консултантот почнува со анализа на прибраните податоци, користејќи го аналитичкиот метод на триангулација за проценка на состојбите, институционалната рамка и вредностите на чинителите кои ќе бидат вклучени во имплементацијата. Врз основа на анализата, консултантот ги дава следните препораки:

- (i) Упатства и други алатки и методи кои чинителите во проектот треба да ги усвојат за да обезбедат вградување на родовите аспекти;
- (ii) Капацитет и свест за тоа што треба да се направи и подобри за да се запазуваат родовите аспекти при имплементација на законот;
- (iii) Видови партнерства што треба да се изградат за да се постигне делотворна имплементација на Законот за бесплатна правна помош која ќе биде од полза и за жените и на мажите, а особено на ранливите групи од двата пола , и
- (iv) Стратегии за управување со знаењето за да родовите аспекти бидат вградени во имплементацијата на правната рамка и по завршување на проектот.

Дополнително, консултантот дава коментари и препораки од родова перспектива во однос на проценката на потребите од обука, стратегијата за комуникација и следењето и евалуацијата на проектот кои се подготвени од други консултанти.

Положбата на жените и мажите

Како потписник на меѓународна Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација против жените КЕДПЖ¹, Пекиншката платформа за акција на ОН (ППА),² и како земја кандидатка за членство во ЕУ, Северна Македонија *de jure* и *de facto* се заложува за постигнување родова еднаквост и обезбедување целосен развој и унапредување на жените. И покрај тоа што се направени значајни напори за промовирање на агендата на родовата еднаквост, родовата нееднаквост во земјата е сè уште нагласено присутна во сите сфери на општествено-економскиот и политичкиот живот.³ Може да заклучиме дека законодавството и институциите одговорни за родова еднаквост (и за еднаквоста воопшто) се релативно нови и сè уште во своите зачетоци. Тоа објаснува зошто вредноста на индексот за човековиот развој (ИЧР) кај жените во 2018 година е 0,737 наспроти 0,778 за мажите, со што вредноста индексот за родов развој (ИРР) е 0.947⁴. Согласно индексот на родова нееднаквост (ИРН), земјата е на 36-то место со вредност 0.145.⁵ Според Глобалниот извештај за родовиот јаз во 2018 година, земјата е рангирана на 70-то место од вкупно 153 земји⁶ и е доста над просекот во однос на образовните постигнувања, здравјето и опстанокот и политичко омоќување, а е под просекот за економското учество и можности. Со тоа што има родова квота за учество на жените во политиката (во парламентот и

¹Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација против жените (КЕДПЖ), е усвоена во 1979 од Генералното собрание на ОН, и честопати се смета за дека е меѓународен правен акт за правата на жените. Конвенцијата има преамбула и 30 члена, и во неа се дефинира што претставува дискриминација против жените и се поставува планот за национална акција за окончување на таквата дискриминација.

²Пекиншка декларација и Платформа за акција е меѓународна декларација за правата на жените утврдена на Четвртата светска конференција за жените што се одржа во Пекинг во 1995 година, која се смета за значајна пресвртница. Со неа се опфаќаат 12 клучни области каде што е потребно да се дејствува, вклучително и жените и сиромаштијата, насилството против жените и пристапот до моќ и позиции на донесување одлуки.

³Види повеќе во делот – Статус на родовата еднаквост во Северна Македонија.

⁴УНДП (2019) Извештај за човековиот развој, достапен онлајн на <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>, стр. 313

⁵УНДП (2019) Извештај за човековиот развој, поранешна југословенска Република Македонија стр. p.317)

⁶Светски економски форум– Јазот во родовата еднаквост во Македонија, 2019 , достапно онлајн на: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf

локалната власт) во доменот на моќ земјата ги надминува повеќето земји членки на Европската Унија и е само 5,4 поени зад европскиот просек според најновиот Индекс на родова еднаквост.⁷

Освен тоа, во Завршните коментари во КЕДПЖ на земјата ѝ се препорачуваат дополнителни напори за зголемување на буџетската транспарентност, за подобрување на реформите за управување со јавните средства и зајакнување на напорите за унапредување на родовата еднаквост преку дополнителни финансиски средства определени за таа цел. Овие препораки се хармонизирани со Агендата за одржлив развој 2030 година (АОР) и усвоените Цели за одржлив развој (ЦОР), каде што меѓу другото нивото (уделот) на средства за РЕОЖ (родова еднаквост и омоќување на жените) ќе се зема како индикатор за мерење на напредокот за родова еднаквост.

Но како што укажува една нова анализа, стратешките документи на земјата се во тесна корелација со целите на АОР во однос на родовата еднаквост, но се делумно усогласени со потесните цели и индикатори на Агендата. За да се усогласат националните документи, државата ќе треба истите да ги ревидира, а особено да ги подобри системите за прибирање податоци, кои се предуслов за следење на резултатите.⁸

Во таа насока, и предложените препораки ќе бидат во тесна корелација со тековните процеси во земјата за локализација и воспоставување национални приоритети во однос на Целите на одржлив развој (ЦОР). Тие ќе го поддржуваат воведувањето приоритети во локализацијата на ЦОР преку партиципативни процеси, и спроведувањето на овие цели на начин што ќе обезбеди вградување на родовите прашања при планирањето на политиките и буџетите.

⁷ Според индексот на родова еднаквост на Европскиот Институт за Родова Еднаквост – Северна Македонија има 62 поени, а европскиот просек е 67.4

⁸ Јовановски, Б., Здравев Д., Скриељ С., Илиќ С., Родова еднаквост во Република Македонија и Агендата за одржлив развој 2030, 2016; http://hera.org.mk/wp-content/uploads/2016/12/POST_2016_Ang.pdf

Индексот за родовиот јаз⁹ на Светскиот економски форум за 2019 година, со кој се мери јазот меѓу мажите и жените преку економски, политички, образовни и здравствени критериуми, ја рангира Северна Македонија на 70-то место од 153 земји (индекс 0,711). Тоа значи пад од 66-тото место од 2017 година. Земјата се оценува доста позитивно во однос на образовните постигнувања, здравјето и опстанокот, но ниско се оценува во однос на економското учество и можности, и особено во однос на политичкото омоќување.¹⁰

Дополнително, заклучоците и препораките на механизмите за човекови права на ОН утврдуваат дека родовата нееднаквост и дискриминација против жените во земјата опстојуваат во многу области (вработување, социјална заштита, здравје), кои се особено нагласени кај жените од не-мнозинските заедници и кај жените кои живеат во рурални средини. Подолу се наведуваат областите каде што нееднаквоста е најизразена и причините за тоа.

Жените поминуваат три пати повеќе време за активности поврзани со домаќинството од мажите, и имаат многу помалку слободно време. Податоците од анкета за тоа како се користи времето не покажуваат значителни подобрувања од 2009 до 2014 година (кога е направено последното истражување). Жените го носат товарот на домашните активности, и во споредба со мажите поминуваат три пати повеќе (во руралните области четири пати) повеќе време на нив. И покрај тоа што жените поминуваат еден час помалку на платена работа во споредба со мажите, мажите сепак имаат еден час повеќе слободно време, особено за време на викендите¹¹, со што се потврдува феминистичкиот аргумент дека вработените жени работат и „втора смена“ дома.

Жените со деца имаат дополнително оптоварување и минуваат повеќе време и на платена работа и на неплатени домашни активности, со што уште повеќе се скусува слободното време. Кај мажите, децата се поврзуваат само со повеќе време поминато на платената

⁹ Со индексот се одредува јазот на национално ниво според економски, политички, образовни и здравствени критериуми според кои се рангира земјата и се овозможува споредување на состојбите по региони, приход и време, <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/>

¹⁰ Види: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf

¹¹ Анкета за користење на времето 2009, Државен завод за статистика 2014/15, State Statistical Office

работа. Фактот дека времето што жените го минуваат во извршување на домашните работи значително расте за возрасната група на жени помеѓу 25 и 44 години, а значително опаѓа за мажите од истата возрасна група ни дава една слика на патријархално семејство во кое жената ја презема речиси целосно грижата за децата, но исто така и за другите членови на семејството. Тоа пак укажува дека традиционалните родови улоги се доста доминантни во општеството, и дека тие се зацврстуваат во партнерскиот/брачниот однос, и особено со децата.

Традиционалните родови улоги се силно присутни кај речиси половина од жените, особено кај припадничките на не-мнозинските заедници. Наодите од една неодамнешна студија укажуваат дека *„самите жени прават јасна разлика помеѓу родовите улоги во домаќинството, и генерално во општеството.”*¹² Речиси половина од анкетираните жени се согласуваат со општествено конзервативните ставови дека и покрај тоа што е „добро да се работи, жените претпочитаат да се грижат за домот и децата“, а повеќе од половина го поддржуваат митот дека е „подобро за децата од предучилишна возраст ако мајката не работи“. Ваквите ставови почесто се присутни кај жените од не-мнозинските заедници и кај економски неактивните жени. Во согласност со нивните уверувања, жените имаат тенденција да бидат социјално активни главното во доменот на домот, и сметаат дека тоа е нивната улога, а надворешните активности во заедницата ја сметаат за улога на мажите.

Непоседување имот е фактор на економска дискриминација на жените. И покрај тоа што законите во Северна Македонија се родово неутрални што се однесува до поседувањето и управувањето со земја, традиционално сопственоста, т.е. недвижнините стекнати во брак се водат на името на мажот. Практиката имотот да се остава на машките наследници е присутна и во урбаните и во руралните средини, и е раширена кај сите заедници кои живеат во Македонија. Поради ваквите нормативни обичаи, податоците дисагрегирани род за мај 2016 покажуваат сериозна нерамнотежа, при што 72% од вкупниот број на сопственици на

¹² http://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/publications/country/fyr%20macedonia/nat_research_female_labour_market_research.pdf?la=en&vs=936

имот се мажи, а 28% жени. Ваквата практика повеќекратно влијание врз родовата еднаквост. Прво, жените немаат право на приходот од имотот, на пример од издавање на имот, а им се оневозможува и пристап до финансирање за деловна активност/бизнис, со оглед на тоа што немаат имот на сопствено име што можат да го користат како хипотека.¹³

И покрај тоа што учеството на жените и мажите во јавниот сектор е избалансиран, учеството на жените на ниво на извршни функции е многу ниско. Што се однесува до жените во јавниот сектор, треба да се забележи дека нивното учество во политика се подобрува како резултат на постојаното подобрување на изборната регулатива.¹⁴ Сепак, учеството на жените во извршната власт е сè уште доста ниско. Моментно, само три од 14 членови на Владата се жени, а во единиците на локалната самоуправа само три од 80 градоначалници се жени. Во јавниот сектор постои родов паритет, при што од вработените во јавниот сектор¹⁵ 50.46% се мажи а 49.54% жени.¹⁶ Па сепак, евидентно е постоењето на стереотипи кај професиите во јавниот сектор, при што жените обично работат во образованието, здравството и судството, за разлика од шумарството, водоводот и канализацијата, царината и јавниот транспорт каде што претежно работат мажи.

Кај јавната администрација недостасува родовата сензитивност при креирањето политики. Општо земено, и покрај тоа што на повеќето високи позиции во јавната администрација седат жени, една неодамнешна анкета покажува дека ниту жените ниту мажите во јавната администрација немаат јасна претстава за концептот на родова еднаквост.¹⁷ Конкретно, 43% проценти од жените потврдуваат дека е многу важно жените да имаат раководна позиција, во споредба со 15% од мажите. Тоа покажува недостаток на родова свест кај мажите (но исто така и кај жените), и дека треба да се работи на

¹³ Германско друштво за меѓународна соработка (GIZ) Проект за правни реформи и ФАО (2016), Алатка за проценка на правните аспекти. Извештај за земјата: Македонија: Родови и имотни права

¹⁴Родовата квота прв пат се воведува во 2001 г. (30% од кандидатите на изборните листи мора да бидат од помалку застапениот род); дополнета е во 2006 година дека секое трето лице на листата мора да биде од помалку застапениот пол; во 2015 година границата се дигна на 40%

¹⁵Годишен извештај на Народниот правобранител, 2016, достапен онлајн само на македонски јазик:

<http://ombudsman.mk/upload/Godisni%20izvestai/GI-2016/GI-2016.pdf>

¹⁶ Годишен извештај од регистарот на вработените во јавниот сектор 2016, Министерство за информатичко општество и администрација достапен онлајн

на: http://mioa.gov.mk/files/pdf/dokumenti/Godisen_izvestaj_2016_Registar_na_vraboteni_vo_JS.pdf, стр.48

¹⁷Родова еднаквост во јавната администрација на Западен Балкан. Извештај за земјата корисник: поранешна југословенска Република Македонија (необјавено)

подигнување на родовата организациска култура и промена на начинот на размислување.¹⁸ Претставниците на граѓанското општество кои беа интервјуирани за потребите на ова истражување сметаат дека за да тоа биде успешно, вклучувањето на родовите аспекти во главните политики прво треба да се примени на ниво на стратешко планирање и буџетирање.¹⁹

Жените имаат тенденција помалку да учествуваат во утврдувањето на политиките и одлучувањето на локално ниво. Дополнително на фактот што тие се почесто ангажирани во домот, жените исто така повеќе се ангажираат и во активности за помагање во заедницата и ги знаат вистинските потреби на населението. Но и покрај тоа, жените, за разлика од мажите, поретко се вклучуваат во вакви активности преку постојните механизми за учество на локално ниво.²⁰ Причините за тоа можат да се бараат во (1) немањето време за такви активности и (2) немањето доверба дека таквиот ангажман би можел да има ефект. Како резултат на тоа, пак, нивните потреби и мислења не се вклучуваат доволно во програмите на локално ниво и во планирањето на буџетите. Со тоа, локалните политики се неинклузивни и недоволно прифатени од сите граѓани.

Правна рамка и рамка на политики за родова еднаквост

Уставот²¹ е највисокиот правен акт во земјата во чија што Преамбула се гарантира еднаквоста. Во членот 9 се утврдува дека: *„граѓаните се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување; имотната и општествената положба. Граѓаните пред Уставот и законите се еднакви“*. Слободата и правата на поединецот и граѓанинот можат да се ограничат само во случаи утврдени во Уставот, но при таквото ограничување не смее да се дискриминира врз основа на полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување; имотната и општествената положба (член 23).

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Вградување на родовите аспекти во механизмите за партиципација. Упатство со список за проверка, ЦПМ CRPM

²¹ Устав на Република Македонија, достапен на: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=239363

Меѓутоа, во Уставот конкретно не се споменуваат мажите и жените, а не се зборува ниту за родова еднаквост, туку се посочува „поединечниот граѓанин“. *Брачниот статус, бременоста, родовиот идентитет и сексуалната ориентации не се наведуваат како основи за дискриминација.* Во член 42 од Уставот се вели: *„Републиката посебно ги заштитува мајчинството, децата и малолетните лица. Лице помладо од 15 години живот не може да биде вработено. Малолетните лица и мајките имаат право на посебна заштита при работа“.* Истовремено, со неутрален јазик, Уставот го утврдува правото на создавање деца: *“Право на човекот е слободно да одлучува за создавање на деца”* (Член 41) без да ги потврди репродуктивните права на жената, вклучително и правото утврдено во Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жените, дека жените и мажите можат *„слободно и одговорно да одлучуваат за бројот и старосната разлика меѓу децата“.* Уставот ја обезбедува заштита од дискриминација преку Уставниот суд, кој што *„ги штити слободите и правата на човекот и граѓанинот што се однесуваат на слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, политичкото здружување и дејствување и забраната на дискриминација на граѓаните по основ на пол,раса, верска, национална, социјална и политичка припадност.“* (Член 110)

Закон за еднакви можности

Законот за еднакви можности за жените и мажите²² (во понатамошниот текст ЗЕМ) е прв пат усвоен во 2006 година. Во 2012 г. ЗЕМ претрпува измени проширувајќи ги основните за дискриминација и воведувајќи концептуални реформи како што се родово одговорно буџетирање. Со тоа се хармонизира македонското законодавство со тоа на ЕУ.

Цел на овој закон е *воспоставување на еднакви можности за жените и мажите во политичката, економската, социјалната, образовната, културната, здравствената, граѓанската и било која друга област од општествениот живот* (член 2). Законот исто

²² Закон за еднакви права на жените и мажите, Службен весник бр.6/2012, 30/2013, 166/2014 и 150/2015, достапен на: http://mtsp.gov.mk/content/word/LEOWM_6_12_EN2.doc

така ги регулира конкретните обврски за институциите на централно и локално ниво во однос на родово одговорното буџетирање (Член 11 и Член. 14) и воведува обврска за формирање на интер-ресорска консултативна и советодавна работна група за родова еднаквост, во рамки на која за секоја посебна подгрупа се предвидува родово одговорно буџетирање.

Со законот се регулираат основни (Член 5 и 6) и посебни мерки (Член 7) кои се сметаат за времени мерки за надминување на постојната неповолна положба на жените и мажите, а кои се резултат на систематска дискриминација или структурна родова нееднаквост која произлегува од историски и општествено културни околности, и на тој начин се усогласува со КЕДПЖ. За таа цел, законот ги обврзува јавните институции да преземат посебни позитивни мерки (Член 8) со кои се предвидуваат при еднакви услови приоритет да се дава на лица од помалку застапениот пол, сè додека не се постигне еднаква застапеност во сите тела на сите нивоа од законодавната, извршната и судската власт и во други тела и организации, во локалната самоуправа, како и во сите други јавни институции и услуги. (Член.7, точка 3). Потоа, законот воведува обврска за сите институции да поднесуваат годишен извештај до Министерството за труд и социјална политика за посебните мерки преземени за подобрување на родовата еднаквост до 31 март од тековната година за претходната година. (Член 8, точка 4). Во овој аспект, законот ја следи КЕДПЖ.

Законот ја регулира институционалната мрежа преку која ќе се спроведува, и се состои од:

- (i) Сектор за еднакви можности (во понатамошниот текст: СЕМ) во рамки на Министерството за труд и социјална политика (Член 12); Координатори за родови прашања (КРП) кои се назначуваат во сите Министерства, (Член.11); Собраниска Комисија за еднакви можности на мажите и жените, чија што задача е да ја следи правната регулатива што ја предлага Владата во однос на родовата еднаквост и спроведувањето на Националната стратегија за родова еднаквост (член 9); интер-секторска работна група чија што задача е да го промовира концептот на вклучување на родовите аспекти во генералните политики на сите јавни институции (Член.10); Народниот правобранител, кој се грижи за остварување на еднаквите можности преку правна заштита на еднаквите можности на жените и мажите (Член.13); Комисии за еднакви можности за жените и мажите (КЕМ) во рамки на единиците

на локалната самоуправа кои креираат и усвојуваат локални акциски планови за родова еднаквост (Член 14); и Координатори за еднакви можности на жените и мажите во рамки на единиците на локалната самоуправа кои ја координираат работата на КЕМ и изработуваат извештаи за Министерството за труд и социјална политика за посебните активности што се преземаат за вградување на родовиот аспект на општинско (Член 14, точка 8).

Законот исто така ги зајакнува институциите да ги вклучуваат родовите аспекти со тоа што на Собранието и Владата на Северна Македонија, на државите административни органи, на правосудните органи и другите државни органи, и на органите на единиците на локалната самоуправа кои со закон се обврзани да прибираат, евидентираат и обработуваат статистички податоци им наложува обврска да ги прикажуваат овие податоци според половата припадност и да ги доставуваат до Државниот завод за статистика (Член 18). Следствено, воспоставен е и механизам за заштита од родова дискриминација²³ и постапка за заштита на правото на еднаков третман во Министерството за труд и социјална политика (Член 21).

Согласно Законот, Министерството за правда, како министерство надлежно за спроведување на бесплатната правна помош, има назначено Координатор за еднакви можности, кој не е задолжен само да ја разгледува родовата еднаквост во Министерството, туку има и обврска дополнително да известува за еднаквите можности кои го надминуваат опсегот на работните места. Од интервјуата водени со вработените во одделението за бесплатна правна помош, пак, стана јасно дека тие во улогата на Координаторот за еднакви можности не препознаваат поддршка за вградување на родовите аспекти во активностите за имплементација на Законот за бесплатна помош.²⁴ И покрај тоа што Законот за еднакви можности предвидува координаторот да се грижи за родовото вградување во сите активности на министерството и да работи на градење капацитети и подигнување на свеста,

²³ Член 21, точка 3 . „Правниот застапник е лице вработено како државен службеник во Министерството за труд и социјална политика задолжено да води постапка за утврдување на нееднаков третман на жените и мажите.“

²⁴ Проценка на консултантот врз основа на интервјуата со претставници од Одделението за бесплатна правна помош во Министерството за правда

Одделението за бесплатна правна помош не беше запознаето со тоа. Проценка на консултантот е дека тоа може да е резултат на фактот што Координаторот за еднакви можности има други примарни задачи, и дека родовата еднаквост е дополнителна задача со која што Министерот го задолжил Координаторот. Исто така, Координаторот за еднакви можности нема посебно дефиниран делокруг за работа во однос на родовата еднаквост, што влијае на тоа нивната улога во државната администрација во министерството да не се препознава во овој контекст.

Национална стратегија за родова еднаквост 2013-2020

Националната стратегија за родова еднаквост 2013-2020²⁵ (во понатамошниот текст Родова стратегија) е сеопфатниот стратешки документ што е усвоен за зајакнување на еднаквите можности за мажите и жените. На усвојувањето на стратегијата ѝ претходеа организирани јавни дебата со широк опфат на засегнати страни, како што се граѓанските организации, научната јавност и сл.

Во стратегијата има три стратешки цели: *Стратешка цел 1*- Воведување на ефективен и ефикасен систем за родова еднаквост преку функционални механизми за поддршка на национално и локално ниво, хармонизирани индикатори за мерење на напредокот во постигнувањето на родовата еднаквост и прибирање родово дисагрегирани статистички податоци. *Стратешка цел 2* – Подобрување на нивото на родовата еднаквост во приоритетните области, во рамки на која не е опфатен пристапот до правдата. *Стратешка цел 3* – Градење култура на еднакви можности и промоција на еднаков третман и недискриминација врз основа на пол.

За жал, Родовата стратегија не предвидува мерка во однос на прашањето на пристапот на жените до правдата, и особено ранливите жени. Единствениот исклучок е во делот на анализата на состојбите на почетокот на документот каде што се забележува дека „е

²⁵ Национална стратегија за родова еднаквост 2013-2020, Достапно на: http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/strategija_rodova_april.doc

неопходно да бидат преземени континуирани активности за превенција и градење на капацитети за препознавање на дискриминацијата на пазарот на трудот врз основа на пол, односно за обезбедување на бесплатна правна помош за жртвите на родово базирано насилство на пазарот на трудот.”²⁶.

Во тој поглед, Националната стратегија не е во согласност со Општите препораки на Комитетот на КЕДПЖ бр. 33 каде се обработува пристапот на жените до правдата. Во оваа препорака, Комитетот идентификува три неопходни компоненти за пристап правдата: 1) правна оправданост, т.е. непречена можност жените да имаат пристап до правдата и да си ги бараат правата според КЕДПЖ; 2) пристапност, што подразбира постоење на судски и други квази судски тела низ целата територија на државата, вклучително и во руралните и оддалечените области; 3) достапност, што подразбира сите системи за обезбедување на правдата да се безбедни, финансиски достапни и физички пристапни за жените, и приспособени и соодветни да одговорат на потребите на жените; 4) квалитет, што подразбира елементи како што се компетентност, ефикасност, независност, непристрасност и навременост; 5) овозможување на одржливи и соодветни правни лекови; и 6) отчетност на системот(системите) за обезбедување на правдата.²⁷

Родова анализа на правната рамка за бесплатна правна помош

Новиот Закон за бесплатна правна помош²⁸ стапи на сила во втората половина на 2019 година. Со него се подобрува еднаквиот пристап до правдата, со тоа што сите судски и административни трошоци се покриваат од државниот буџет, Бесплатната правна помош ја одобрува и финансира државата за ранливите категории граѓани, кои поради недостаток на средства не можат самите да ги решат правните проблеми со кои што се соочуваат. Во Законот се предвидуваат два вида правна помош: (i) примарна; и (ii) секундарна. Правото на примарна правна помош му се овозможува на секое физичко лице со постојано живеалиште или престојувалиште на територијата на Република Македонија, и вклучува:

²⁶ Ibid

²⁷ CEDAW/C/GC/33, (2015), Committee on the Elimination of Discrimination against Women General recommendation on women’s access to justice, available online: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_33_7767_E.pdf

²⁸ Усвоен на 16 мај 2019 г, достапно онлајн: <https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Zakon%20za%20besplatna%20pravna%20pomos.pdf>

општи правни информации, општи правни совети, помош за пополнување на формулари, помош за комплетирање на барањата за секундарна правна помош, поднесување претставки до Комисијата за заштита од дискриминација и Народниот правобранител.

Примарната правна помош ја дава Министерството за правда преку 34-те подрачни одделенија од кои што 19 имаат овластени лица за давање бесплатна правна помош, овластени здруженија (11 регистрирани од кои што 5 моментно го известуваат Министерството за правда и 4 правни клиници.²⁹

Секундарната правна помош им се одобрува на лица на кои што им е потребна професионална правна помош од адвокати за конкретни правни прашања, а кои не се во можност да ги платат трошоците за постапката и чие што барање е оправдано. Секундарната правна помош може да се добие за сите граѓански постапки, управни постапки и управни спорови, со исклучок на царински и даночни работи, барање за клевета и навреда, надомест на нематеријална штета, јавни и комунални услуги, имотни прашања, прекршоци, и во случаи кога трошоците за давање правна помош се несразмерно високи во споредба со вредноста на спорот.

Лицето кое бара секундарна правна помош треба да ги исполнува следните услови: месечниот приход на барателот кој живее сам да не го надминува износот на минималната нето плата, месечниот приход на барателот кој живее во заедничко домаќинство со членовите на неговото семејство да не го надминува износот на минималната нето плата и месечниот приход на секој нареден член на семејството да не го надминува износот од 20% од минималната нето плата; лицето кое бара секундарна помош заедно со семејството немаат повеќе од сопственоста одредена со законот³⁰.

²⁹ <https://www.pravda.gov.mk/clinics>

³⁰ Секундарна правна помош се одобрува за лица кои имаат само еден едностанбен објект или стан како посебен дел од зграда во кој живеат, една или повеќе физички поврзани катастарски парцели со вкупна површина не поголема од 300 м² во град Скопје или 500 м² во општините вон Скопје, односно една или повеќе катастарски парцели со вкупна површина не поголема од 5000 м² во рурални средини и само едно регистрирано моторно возило чија работна зафатнина на моторот не е поголема од 1 200 кубни сантиметри.

Законот за бесплатна правна помош е родово слеп. Во него не се користи посебна родова терминологија, ниту пак предвидува посебни родови активности. Што се однесува до давателите на БПП, адвокатите и Министерот во единица секогаш се наведуваат во машки род, бидејќи машкиот род на имињата и функциите се сметаат за неутрална норма.

Законот утврдува дека Министерството ја води евиденцијата за дадената примарна и секундарна помош, и дека за таа цел давателите на БПП поднесуваат извештаи до Министерството. Во Законот не се наведуваат критериуми за известување за родот, ниту во однос на евиденцијата ниту за извештаите. Тоа треба да се регулира со подзаконски акти – Правилник за формуларите што се користат при спроведувањето на законот.

Родова анализа на подзаконските акти за спроведување на Законот за БПП

Сите подзаконски акти се објавени на интернет страницата на Министерството за правда за бесплатна правна помош и се анализирани во однос на родовата перспектива.³¹ Подолу е поместена анализата и препораките за некои од нив каде што консултантот смета дека има место за подобрување и каде што проектот може да интервенира.

Правилникот за формата и содржината на барањето за регистрирање на невладини организации како даватели на примарна правна помош е родово неутрален. Се препорачува вградување на родовата компонента во смисла на вметнување на категорија за полот на овластеното лице што ја претставува НВО. На овој начин може и во електронскиот регистер да се вгради дел за родот, со што ќе се генерираат податоци со кои ќе се овозможи натамошна родова анализа. Исто така, во делот VI на образецот за регистрирање на НВО како даватели на примарна правна помош, би можело посебно да се побара да се наведе еден родово релевантен проект со што ќе се истакнат претходните познавања и искуства за услугата што ќе треба да ја даваат.

³¹ Made available on the web site of the Ministry of Justice:

[https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Pravilnici%20za%20zakonot%20za%20Besplatna%20pravna%20pomos\(1\).pdf](https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Pravilnici%20za%20zakonot%20za%20Besplatna%20pravna%20pomos(1).pdf)

Правилникот за формата и содржината на регистарот на давателите на бесплатна правна помош и за содржината на извештаите што ги прават давателите на услуги одговара на родовите барања. При регистрирањето на корисниците на помошта има категорија пол, и родово базирано насилство се наведува како еден правен основ за добивање заштита. Образецот за извештајот исто така има категорија пол за корисниците на БПП, исто како и за нивната возраст и етничка припадност. Но формуларот не овозможува полово дисагрегирани податоци по возраст, етничка припадност и правна основа за заштита (и покрај тоа што родово базираното насилство е една од основите). Со тоа се ограничува можноста вработените на Министерството за правда да прават вкрстени анализи што ќе ја вклучуваат и родовата перспектива. Затоа, се предлага образецот 2 на Правилникот за формата и содржината на регистарот на даватели на бесплатна правна помош и содржината на извештаи што ги прават давателите на услуги да се дополнат на начин што ќе овозможи дополнителна вкрстена родова анализа во случаите на дадена правна помош.

Во Правилникот за трошоците за услугите што ги даваат даватели на примарна правна помош конкретно се наведуваат жртвите на родово базирано насилство и семејното насилство како корисници на БПП. Во образецот нема категорија пол како една од карактеристиките на корисникот, туку само име, презиме и адреса.

Правилникот за формата и содржината на барањето за регистрирање на адвокатите кои даваат секундарна правна помош е родово неутрална. Така, при регистрирањето на давателите на секундарна правна помош нема категорија каде се регистрира нивниот пол, а нема ни категорија за регистрирање на полот на корисникот. Зошто е тоа важно? За да потоа вработените во Министерството за правда можат на направат анализи и да преземат активности за да се подобри квалитетот на услугите што се даваат како и отчетноста на давателите на правна помош (во контекст на КЕДПЖ) доколку се забележат предрасуди врз основа на анализата на документите што ги изготвуваат давателите на БПП. Барањето за регистрирање на давателите на секундарна правна помош во регистарот на адвокати не го опфаќа и полот како карактеристика на регистрираните адвокати.

Правилникот за јавен повик за доделување средства за примарна правна помош за овластени НВО и правни клиници е целосно родово неутрален. Преку проектот може да се вградат родовите аспекти во образецот на аплицирање така што во повикот ќе се воведат родови цели, т.е. активности што ќе водат до нивна реализација, како и буџет за нивна имплементација. Исто може да се направи и со извештајот за одобрените и имплементирани проекти. Со ваквата интервенција на Министерството за правда ќе му се даде можност да прибира информации кои би можеле да се додадат во Годишниот извештај до Министерството за труд и социјална политика за посебните мерки што тие ги спровеле за зголемување на родовата еднаквост утврдена во Член 8 од ЗЕМ.

Родова анализа на капацитетите на Министерството за правда, подрачните одделенија, давателите на правна помош, правните клиници и адвокатите

Во Одделението за бесплатна правна помош има повеќе жени; од петмината вработени во одделението три се жени, а и раководителката на одделението е од истиот род.³² Исто така, помладата соработничка Зурије Мемедова има значително познавање и искуство за родовите прашања и може да биде од голема корист на одделението во процесот на вршење на родови анализи и развивање соодветни родови интервенции во спроведувањето на Законот за бесплатна правна помош. И покај тоа што вработените немаат посетувано многу обуки за родова еднаквост, тие се обучени за основните родови концепти и поконкретно за родово одговорно буџетирање (раководителката на одделението Г-ѓа Цекова има присуствувало на две обуки организирани од ООН-Жени. Орхан Сујлемани е назначеното лице од Министерството за изготвување на родови буџетски анализи на програмите, и има учествувано на неколку настани за градење капацитети за РОБ). Во периодот 2018-2019 година, сите државни службеници во Министерството за правда мораа да поминат онлајн курс за родова еднаквост. Најголемиот проблем со кој се соочува одделението за БПП е задржување на вработените

³² Одделението го сочинуваат Охран Сулимани (машко), Зурије Мемедова (женско), Оливер Давидовски (машко), Салие Ибраими (женско) и Весна Цекова (женско).

лица овластени за давање правна помош во подрачните одделенија, и тоа што ново вработените лица немаат положено правосуден испит што е еден од условите за добивање овластување за давање БПП.

За оценување на капацитетите за родова еднаквост, во периодот од 27 февруари до 5 март, 2010 година, консултантот направи онлајн анкета со вработените во подрачните одделенија на МП, со невладините организации кои даваат правна помош и адвокатите кои се регистрирани за давање правна помош. Прашалникот беше даден онлајн и го пополнија 43 лица. Во прашалникот се бараа лични информации за испитаниците, информации поврзани со нивното знаење и капацитите како и со нивните ставови и перцепции во однос на одредени родови прашања.

respondents, information related to their knowledge and capacity they possessed, as well as their attitudes and perceptions regarding certain gender issues³³.

Знаење, капацитет, свест и добри практики

На анкетираниите лица им беа поставени прашања во врска со претходните специјализации и обуки на кои што учествувале, а кои се потребни за извршување на нивните задачи во организацијата или правната клиника овластени за давање бесплатна правна помош.

Повеќето од анкетираниите лица го поврзуваат нивното претходно искуство со степенот на образование и вештините и искуството што го стекнале на факултетите каде што дипломирале, магистрирале или го полагале правосудниот испит. Исто така тие имаат стекнато значително искуство преку стажирањето во адвокатски канцеларии и на самото работно место. Девет анкетирани лица одговорија дека имаат високо познавање од областа и дека учествувале на важни обуки и специјализации организирани од релевантни организации и институции. Од 43 анкетирани лица, само 10 одговорија дека не посетувале на обуки или специјализации.

Во однос на родовата еднаквост, во просек една третина од анкетираниите лица додадоа и одредена родова обука. Најголемиот број нив, 20 посетиле обука за анти-дискриминација

³³ Техничкиот извештај за учесниците во онлајн анкета е дадена во Анекс 1 на родовата анализа

18 за родова еднаквост, а 15 добиле обука за родово сензитивно однесување при давањето бесплатна правна помош. Многу е важно да се забележи дека само една четвртина од давателите на бесплатна правна помош што одговорија на прашалникот се обучени за работа со ранливи групи: лица со попреченост (10), деца и младинци (8), лица кои се културно и јазично различни (10) и лица од ЛГБТИ заедницата (10). Конечно, и имајќи предвид дека Законот за БПП ги признава децата и жените како жртви на родово базирано насилство и семејно насилство како посебна група на корисници на БПП, особено е важно давателите на БПП да бидат запознаети со Конвенцијата за правата на лицата со попреченост, Конвенцијата за правата на детето и Истанбулската конвенција. Помалку од 10 анкетирани лица одговорија дека имаат познавања од овие меѓународни правни акти.

providers of free legal aid are knowledgeable of the Convention on the rights of Persons with Disability, Convention of the rights of the child and the Istanbul convention. Less than 10 respondents reported knowledge on these international legal acts. Во табелата подолу се наведени податоците во апсолутни бројки.

Табела 1: Дали сте учествувале на некои обуки од ваков вид?

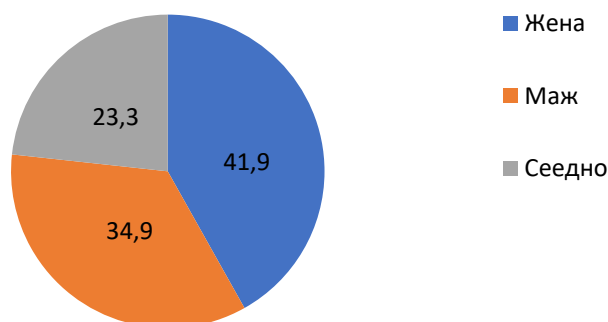

Извор: Онлајн анкета за капацитети на родова еднаквост на давателите на бесплатна правна помош, 2020 година

Ставови и перцепции за родовата еднаквост

Со оваа анкета консултантот исто така ги мереше перцепциите на анкетираниите лица кон родовата еднаквост и нивните вредности. Првото прашање беше дали ако би се родиле пак, би сакале да се родат како жена (речиси 42%) маж (речиси 35% одговорија дека ако имаат избор би сакале да бидат родени маж). Вреди да се напомене дека мнозинството на анкетираниите лица или 62.8% се жени, со што може да се заклучи дека значителен дел од жените би претпочитале, доколку имаат избор, да бидат повторно родени како мажи. Тоа кажува дека анкетираниите лица гледаат на жените како на понеповластени лица во општеството и дека ја претпочитаат како полесна опцијата да се избере животот на маж. Ваквиот заклучок се потврдува со резултатите од второто прашање: „Дали нашето општество има подобар однос кон мажите отколку кон жените? Нешто повеќе од 65% од анкетираниите лица сметаат дека во нашата земја, заедницата/општеството се однесува подобро кон мажите отколку кон жените. Речиси 35% сметаат дека односот кон мажите и жените е ист, а ниту едно лице не смета дека во заедницата/општеството односот кон жените е подобар од тој кон мажите.

Табела 2: Доколку повторно се родите, дали би сакале да бидете маж или жена (%)

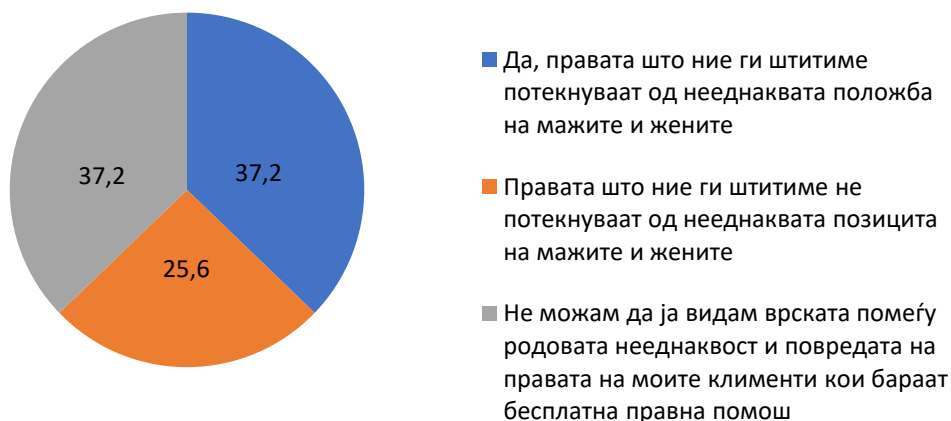

Извор: Онлајн анкета за капацитети на родова еднаквост на давателите на бесплатна правна помош, 2020 година

На прашањето што е најдобро за општеството и како треба да биде организирано семејството, мнозинството анкетирани лица (88.4%) сметаат дека и двајцата родите треба да работат и да се грижат за децата и домаќинството. Тоа укажува дека доста високата вредност на родовата еднаквост не кореспондира со реалноста, со оглед на тоа дека анкетата за користење на времето кажува дека жените поминуваат 4 часа повеќе во неплатена работа на давање нега (домаќинство, деца, постари лица и сл.) од мажите. Ваквите вредности на родова еднаквост се потврдуваат повторно при одговорот на прашањето за тоа кој пол го преферираат како нивен раководител на работното место. 67.4% од анкетираниите лица одговорија дека за нив не е важно дали на новото работно место раководителот им е жена или маж. Повеќе од 30% одговорија дека би претпочитале да работат со жена раководител, а само 2.3% одговорија, дека доколку имаат избор, би претпочитале да работат со маж како раководител.

Интересно е тоа што малку над 37% од анкетираниите лица сметаат дека предметите на кои што тие работат потекнуваат од нееднаквата положба на мажите и жените во општеството. Од друга страна, еднаков број на анкетирани лица сметаат дека тие не можат да воспостават врска помеѓу родовата нееднаквост и повредата на правата на барателите на бесплатна правна помош. Така, повеќе од 25% сметаат дека правата што тие ги заштитуваат не потекнуваат од нееднаквата позиција на мажите и жените. Имајќи предвид дека ниедна позиција не е родово неутрална, би требало да се размисли да градење капацитети и подигнување на свеста кај даватели за да тие можат да ја препознаваат родовата димензија во предметите кои што тие ги застапуваат.

Табела 3: Дали сметате дека предметите што ги застапувате имаат корен во родовата еднаквост?

Извор: Онлајн анкета за капацитети на родова еднаквост на давателите на бесплатна правна помош, 2020 година

Тоа е особено потребно во однос на насилството врз жените и родово базираното насилство, како и други криминализирани дела кои произлегуваат од спроведувањето на имплементацијата на Истанбулската конвенција. Како што се утврди со родовата анализа на рамката за бесплатна помош, жртвите на родово базираното насилство се признати како посебна група на корисници во Законот за бесплатна правна помош, и затоа се сметаше за важно да се испита толеранцијата на давателите на бесплатна правна помош кон насилството врз жените. Според одговорите на анкетата, давателите на БПП покажуваат дека едно лице го смета насилството како израз на милост или љубав, едно дека жените го провоцираат насилството и тројца анкетирани лица сметаат дека жените треба да го толерираат насилството за да го одржат семејството заедно. Тоа не сообразува целосно со политиката на „нулта толеранција кон насилството“ што државата ја усвои со ратификацијата на Истанбулската конвенција.

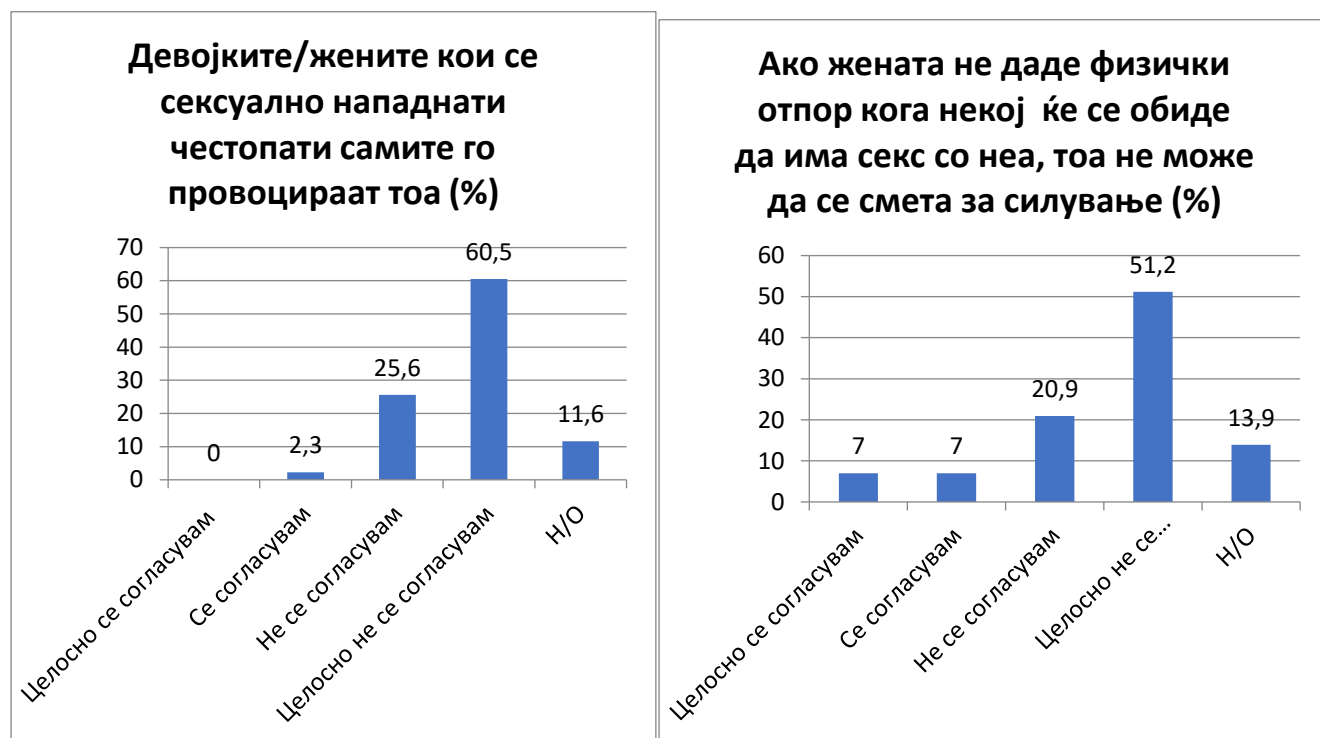
Табела 4: Испитување на толерантноста кон насилството врз жените

Извор: Онлајн анкета за капацитети на родова еднаквост на давателите на бесплатна правна помош, 2020 година

Потребно е подигнување на свеста и градење на капацитет во однос на сексуалното злоставување, родово базираното малтретирање и демнење (сите регулирани со Истанбулската конвенција), со оглед на тоа дека анкетата покажува дека едно од анкетираниите лица се согласува дека девојките/жените кои се сексуално нападнати сами го провоцираат нападот, а 6 лица (три целосно се согласуваат и други три се согласуваат) дека ако нема физички отпор сексуалниот напад не треба да се смета за силување.

Табела 5: Испитување на толерантноста кон сексуалното злоставување и силувањето

Извор: Онлајн анкета за капацитети на родова еднаквост на давателите на бесплатна правна помош, 2020 година

Давателите на БПП треба да бидат чувствителни кон популации со друга ранливост како што се луѓето кои припаѓаат на сексуални малцинства (ЛГБТИК) или други многу маргинализирани заедници, како ХИВ позитивни лица, сексуални работнички, корисници на дрога. Анкетата покажува дека трои лица се согласуваат со изјавата дека нема ништо лошо со малтретирање на хомосексуалците бидејќи тие ги прекршуваат законите на природата. Тоа треба да го вклучи алармот, со оглед на тоа дека лицата кои даваат бесплатна правна помош треба да бидат ослободени од предрасуди и стереотипи, и да

помагаат во заштитата на правата на маргинализираните заедници. Во процесот на градење капацитети, проектот може да се потпре на ресурсите на Коалицијата Маргини кои заедно со локалните тела на Хера кои работат против дискриминацијата, во Куманово, Струмица и Штип ги имаат мапирано капацитетите и имаат одржано обуки за подрачните одделенија на Министерството за правда за како да се даваат парнички и правни совети на нивните целни заедници.³⁴ За таа цел, партнерството со граѓанските организации може да се користи за градење капацитети, развивање сензитивност и вештини за спречување на дискриминацијата, стереотипите, стигматизацијата и за заштитата на човековите права. Потребно е во подрачните одделенија на Министерството за правда да се пренесат специфични познавања од некои области кои се од интерес за ранливите жени, особено во контекст на работните односи (родовата дискриминација на работното место и Законот за семејство (развод, старателство на деца), со оглед на тоа дека во повеќето случаи кориснички на БПП се претежно жени.³⁵ На тој начин, граѓанските организации што ги застапуваат интересите на ранливите групи жени можат да придонесат во развојот на насоките и деталните упатства и протоколи за работење со жени со ранливост.

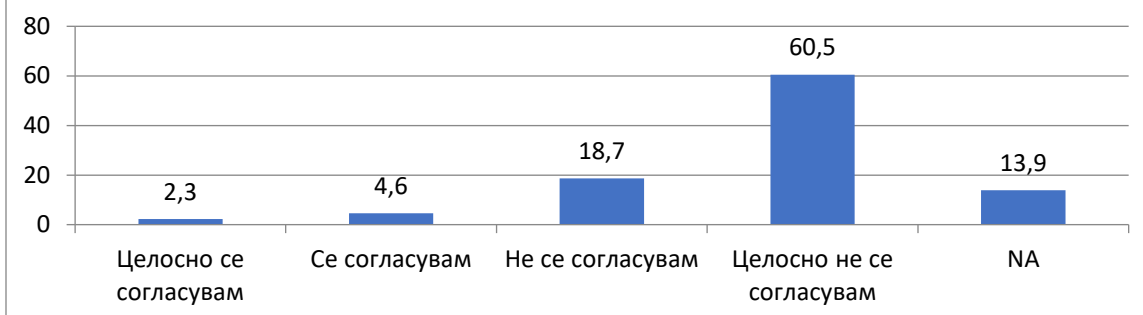
Сè на сè, мора да се овозможи обука за сочувствено работење со лица со ранливост. Во таа насока, во рамки на овие потреби од обука може да се вклучи и родовата перспектива, и интерсекторалната поврзаност на родовите прашања со други видови ранливост, со оглед на тоа дека тие се особено релевантни за случаите во кои се бара БПП. Тука, нагласокот треба да се стави на вештините, знаењето и сочувственоста при работењето со ранливи клиенти и жртви. За таа цел, давателите на БПП мора да ги унапредат нивните комуникациски вештини и да имаат обука за емпатија, со оглед на тоа дека искуството на граѓанските организации кои работат со потенцијални баратели на БПП е дека тие не се задоволни со квалитетот на услугите, што пред сè се должи на неприспособеноста на пристапот што давателите на БПП треба да ги имаат кон ранливите групи, особено жените.³⁶

³⁴ Интервју со Драгана Дрндаревска од Коалицијата Маргини, 24 февруари 2020 г.

³⁵ Интервју со Оливер Давидовски, Одделение за бесплатна правна помош во МП, 2 март 2020 г.

³⁶ Неколку интервјуа со групата граѓански организации извршени на 24 февруари 2020 г.

**Табела 6: Нема ништо лошто во тоа да се малтретираат
хомосексуалците затоа што тие ги прекршуваат
законите на природата (%)**

Извор: Онлајн анкета за капацитетите за родова еднаквост кај давателите на бесплатна помош, 2020 г.

Генерално, проценката за давателите на БПП е дека свесноста кај корисниците на БПП е многу ниска, „во многу случаи луѓето не можат дури ни да препознаат дали е остварена правдата или не поради недовербата во институциите“³⁷. Дополнително, и невладините организации кои даваат бесплатна правна помош укажуваат дека за да се зголеми довербата на барателите на БПП во системот, Министерството за правда треба на корисниците и на не-владините организации кои даваат БПП треба да им дава повратни информации. Во моментот Министерството за правда директно ги информира барателите дали се одобрува БПП без за тоа да ја информира организацијата што ја дава помошта. За таа цел, би требало да се изработи Упатство од МП до подрачните одделенија.³⁸

Генерално, родовата свет кај населението е на повисоко ниво, но таа е сè уште на пониско ниво кај давателите на услуги и тие честопати продолжуваат да ги поддржуваат стереотипите (почитување на приватноста и дискретноста е многу важна, а на локално ниво тоа не се почитува). Граѓанските организации постојано работат на подигнување на свеста кај повеќе засегнати страни, како на пример кај судиите, обвинителите, социјалните и

³⁷Интервју со Дарко Аврамовски, Коалиција „Сите за правично судење“, 24 февруари, 2020 година во која се застапени 14 организации кои не нужно ги застапуваат интересите на ранливите групи, туку на лицата кои ја загубиле довербата во правниот систем.

³⁸ Интервју со Славица Анастасовска, Хелсиншки комитет за човекови права, 24 февруари, 2020 година.

здравствените служби, кај правниците кои работат во Министерството за правда и кај адвокатите. Во таа смисла, тие можат да станат партнери на владата во процесот на подигнување на свеста за родовите прашања. Тие (5 граѓански организации) веќе имаат направено видео што е сподделено на Фејсбук во кое се информира за бесплатната правна помош, а имаат изработено и брошури за таа цел.³⁹ За да може да допре до и да ги опфати ранливите групи жени во кои спаѓаат жените од рурална средина, жените со попреченост, Ромките, самохраните мајки, жени жртви на насилство, сексуални работнички и сл. Владата мора да има партнерски настап со организации кои ги застапуваат нивните интереси во јавно образовните иницијативи за бесплатната правна помош. Исто така, користењето на телевизијата како медиум за водење кампања сè уште се смета за поприемчиво, со оглед на тоа дека најголем дел од луѓето гледаат телевизија⁴⁰. Дистрибуирањето на информативни флаери за бесплатна правна помош на места каде што се движат жените, како пазарите, продавниците, училиштата, градинките, јавните здравствени институции дополнително може да го зголеми опфатот на жени кои би можеле да бидат корисници на бесплатната правна помош.

Сите граѓански организации кои даваат БПП имаат сопствени бази на податоци и прибираат податоци дисагрегирани по пол. Една организација посебно специјализирана на семејно и родово базирано насилство е ЕХО од Штип, која води база на податоци за жени жртви на насилство.⁴¹ Кога Министерството за правда ќе изгради сопствена база на податоци ќе може да соработува со граѓанските организации и нивните бази на податоци од претходните години. На вработените во Министерството им недостасуваат вештини за прибирање податоци дисагрегирани по пол, а и резултатите од анкетата исто така покажуваат дека околу 40% од давателите на бесплатна правна помош не ги препознаваат родовите стереотипи како причина за повреда на човековите права, и следствено не се во можност да ја воспостават врската меѓу родовата нееднаквоста и повредата на правото на барателот за бесплатна помош. Тоа неизбежно ќе има негативно влијание врз капацитетот

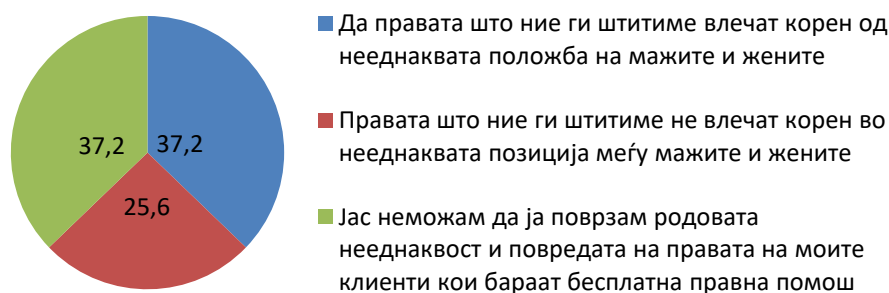
³⁹ Интервју со Ивона Сталевска, ФООМ, финансиска поддршка и промовирање а системот за бесплатна помош

⁴⁰ Ibid

⁴¹ Интервју со Бети Пејева, Ехо, Штип, 19 февруари 2020 година

на државата да обезбеди еднаков пристап до правдата и ќе го ограничи капацитетот на државата соодветно да одговори на евалуацијата од страна на ГРЕВИО⁴² и ОН (при оценување на резултатите кај индикаторите за одржливата развојна цел⁴³).

Табела 7: Дали мислите дека предметите што ги застапувате влечат корен од родовата нееднаквост?

Извор: Онлајн анкета за капацитетите за родова еднаквост на давателите на бесплатна правна помош, 2020

Според тоа, освен градењето капацитет за прибирање полово дисагрегирани податоци, мора да се размислува и за структурата на базата на податоци и видот на податоци кои ќе се прибираат, со што ќе се овозможи опфаќање на информации врз основа на кои давателите на БПП ќе можат да ја поврзат родовата нееднаквост со повредата на правата на нивните клиенти. На пример, базата на податоци би можела да прибира подетални информации за основите за заштита од дискриминација, и ако е можно проценка на

⁴² Формирана е Група експерти за акција против насилство врз жените (ГРЕВИО). Со Конвенцијата се создава обврска за истражување и прибирање на податоци за државите страни на Конвенцијата. Особено, во член 11 се бара државите да „прибираат релевантни дисагрегирани статистички податоци во редовен интервал за случаите кои ги опфаќаат сите видови на насилство што се покриваат со Конвенцијата“ и „да се обидуваат да имаат анкети во редовни интервали чија што цел би била да се оцени кои трендови преовладуваат кај сите видови насилство што се покриваат со оваа Конвенција“.

⁴³ Цел 16. 3 се однесува на промовирањето на „владеењето на правото на национални и меѓународно ниво“, и заложбите за „обезбедување еднаков пристап до правдата“.

родовите стереотипи или родови улоги што влијаеле врз однесувањето или дејствијата што го повредуваат правото што се штити со БПП. Во тој контекст, прибирањето податоци и користење на индикатори се дел и од мерките што Комитетот на КЕДПЖ ги препорачува за подобрување на пристапот до правдата за жените. Следствено, освен за систематски дисагрегирани податоци по пол, Министерството за правда и конкретно Одделението за БПП треба да има капацитети за родови анализи и анализирање на дисагрегираните податоци во однос на демографските податоци, со што ќе се откријат родовите јазови во конкретни области. Имено, за да системот обезбеди пристап до правда за сите, мора да постои способност да се детектираат и да се одговори на потребите и предизвиците со кои што се соочуваат сите корисници. Квалитативните студии и клучните родови анализи се неопходен чекор во таа насока, преку кој се мери побарувачката страна на правдата и се утврдува како мажите и жените ја доживуваат правдата, и различните препреки на коишто притоа наидуваат. Конечно, на овој начин Одделението за правда не само што ќе може да го мери пристапот на жените до правдата, туку ќе може и на Министерството за правда да му овозможи континуирани совети за натамошно подобрување на квалитетот на правдата, од кое што и мажите и жените подеднакво би имале корист.

Можности и предизвици за вградување на родовите перспективи во проектот на СЕ

Врз основа на родовата анализа на Законот за БПП изгласан во 2019 година и релевантните подзаконски акти како и информациите од состаноците со Секторот за политички систем и бесплатна правна помош и вработените во Одделението за бесплатна правна помош: Санела Хаџиќ, Салие Ибраими, Петар Мирковиќ, Орхан Сулимани, Зуре Мемедова, Оливер Давидовски и Весна Цекова, од интервјуата од претставниците од граѓанските организации што даваат парнична помош или бесплатна правна помош: Драга Дрндаревска – Коалиција Маргини; Ивана Маринковска – НРЦ Куманово; Славица Анастасовска, Хелшински комитет за човекови права; Дарко Аврамовски – Коалицијата „Сите за правично судење“; Ивона Сталевск – ФООМ; и од анкетата на проценка на

капацитетите извршена при крајот на февруари 2020 година, изработена е СВОТ анализа за вградување на родовите аспекти во проектот на СЕ.

Секако има значајни ограничувања во однос на прибраните информации со што и анализата е ограничена. Имено, со исклучок на Одделението за БПП, сите други засегнати групи не беа анализирани преку репрезентативен примерок, така што и во заклучоците на анализата може да има одредена пристрасност. Затоа, ако детектираните информации се точни, тогаш тоа може да биде добра основа за вградување на родовите аспекти во проектот на СЕ.

Види подолу преглед на состојбите презентирани преку методот на СВОТ анализа

Силни страни	Слабости
➤ Подрачните единици на МП во 31 општини, од кои што 19 имаат лица овластени да одлучуваат по барањата на БПП за доделување секундарна правна помош ➤ Поддршка од Советот на Европа ➤ Граѓански организации кои имаат искуство во работа со целните групи, како партнери за БПП ➤ Клиники за бесплатна правна помош во Скопје, Штип и Тетово, како партнери за БПП ➤ Број на регистрирани адвокати даватели на БПП ➤ Силна политичка поддршка; БПП како дел од планот 3-6-18 ➤ Нов закон и усвоена рамка на подзаконски акти ➤ Вработени лица кои се веќе обучени за родова еднаквост но за кои е потребна дополнителна специјализација	➤ Постои перцепција дека законите се однесуваат на сите и дека тие не треба да се гледаат низ призмата на родовиот аспект. ➤ Вработените во МП не се запознаети со улогата на Координаторот за еднакви можности ➤ Овластените лица од МП за БПП се пензионираат, а помладите соработници кои се вработуваат не можат да даваат БПП затоа што немаат положено правосуден испит (еден од условите за давање БПП). ➤ Целните групи не се информирани како да пристапат до БПП ➤ Има потпишани меморандуми за соработка меѓу МП и граѓанските организации (некои од нив не испраќаат извештаи до МП) ➤ Немање емпатија или сочувственост за ранливоста и покрај тоа што се знае дека жените се најбројните корисници на БПП но не се разбираат причините зошто тоа е така. ➤ Неискористеност на Координаторот за еднакви можности во МП ➤ Немање анализа од следењето и евалуацијата и други вид анализа за пристапот до правда и квалитетот

Можности	
➤ Финансиска поддршка за градење капацитет, подигнување на свеста, градење партнерства и опфаќање на целните групи со дел да се подобри пристапот до правдата и да се овозможи квалитетна БПП ➤ Голем број на ранливи жени што се во неповолна социјална и економска положба на кои што им е потребна БПП ➤ Мрежа на 11 здруженија кои работат на ова прашање и разгранета мрежа на подрачни одделенија на МП ➤ Назначен Координатор за еднакви можности в МП ➤ Одделението за БПП има вработен кој е експерт за родова еднаквост ➤ Се развива база на податоци во која има и категорија пол	➤ Ковид 19 влијае врз бројот на случаите во кои е потребна БПП, но поради ограничувањата на работното време на институциите, граѓанските организации и адвокатите, оневозможен е пристапот до судовите и правдата ➤ Луѓето имаат голема недоверба во системот и не можат да препознаат дали е обезбедена правдата или не ➤ Ковид 19 влијае врз буџетот на донаторите и на буџетот на МП за граѓанските организации и други даватели на БПП ➤ Недоволната координација меѓу МТСП и МП може да влијае врз ефикасноста и ефективноста на имплементацијата на проектот и постигнувањето на родовите цели.

Препораки и стратегија за вградување на родовите аспекти во генералните политики

Влијание/импакт. Со проектот треба да се обезбеди поширок пристап и подобар квалитет на БПП. За да се измери влијанието на проектот потребно е да се направи истражување на базичните состојби и за крајниот исход во однос перцепциите за пристапот до правдата и квалитетот на услугите за БПП во земјата. Ваквото истражување ќе треба да се направи со корисниците на БПП и со анализирање на прибраните податоци од родова перспектива, во кои ќе бидат опфатени различните искуства на жените и мажите во нивниот пристап до правдата и нејзиниот квалитетот.

Среднорочните цели на проектот се следни :

1. Хармонизација на правната рамка и политиките поврзани со БПП во согласност со стандардите на СЕ. Во најголема мера тоа е веќе направено, но недостасува една важна оперативна алка, а тоа е **рамката за следење на спроведувањето на законот** во која треба да се вгради и родовата анализа, за да Одделението за БПП може да му овозможи на МП совети во однос на натамошното подобрување на квалитетот на правдата преку унапредување на законот и подзаконските акти што го овозможуваат неговото спроведување. Следењето и евалуацијата може да се направи преку една рамка на индикатори во коишто ќе има и **родови индикатори** кои ќе се развијат во рамките на проектот. Ваквата рамка треба да прерасне во подзаконски акт.
2. Капацитетите на давателите на БПП за давање квалитетна правна помош се зајакнати. Во тој поглед, и врз основа на погоре дадената родова анализа и проценка на капацитетот се препорачува програмата за градење капацитети и **подигнување на свеста за родовата еднаквост** и недискриминацијата да се планира и да се води така што давателите на БПП ќе престанат да ги поддржуваат стереотипите и ќе работат со поголема емпатија со клиентите, МП ќе дава повратни

информации во однос на родовите прашања, ќе се постигне поголемо разбирање за интерсекционалоста на родот и другите видови ранливост и ризични фактори, и се развиваат сензитивноста и вештините за спречување на дискриминацијата, уривање на стереотипите и стигматизација, и заштитата на човековите права. Со цел да се усогласи спроведување на Законот за БПП со Меѓународната конвенција, се препорачува проектот да обрати посебно **внимание на подоброто запознавање со делата кои што се криминализирани, како што се сексуалното насилство, сексуалното напаствување, силувањето** (во согласност со дефиницијата од Конвенцијата), демнењето и сл. Исто така, целејќи кон тоа луѓето кои даваат правна помош да бидат ослободени од предрасуди и стереотипи, и да помагаат во заштитата на правата на маргинализираните заедници, од големо значење е **да се овозможи обука за сензитивност при работа со интерсекционални групи на лица и колку е важно да се да се одговори на нивната специфична ситуација, искуство и идентитет.**⁴⁴

3. Пристапот на населението до БПП е зајакнато. За да се опфатат ранливите групи на жени, како што се жените од руралните средини, жените со попреченост, Ромките, самохраните мајки и жените жртви на насилство, сексуалните работнички и сл., Владата мора да воспостави **партнерство со организации кои го претставуваат нивниот интерес преку јавно образовни иницијативи за бесплатната правна помош**. Потребно е да се дистрибуираат информации, на пример флаери за бесплатна правна помош на места каде што жените често се среќаваат, како што се маркетите, продавниците, училиштата, градинките, јавните здравствени институции и сл., со што ќе се зголеми опфатот на жени кои се можни кориснички на БПП.

Во однос на **краткорочните резултати**, се даваат следните препораки:

⁴⁴ Еквинет (2016) *Интерсекционални иновации: Телата за еднаквост се справуваат со интерсекционалната дискриминација*

1.1. Можност за подобрување на законодавството и политиките. Со оваа родова анализа се направи евалуација на законот и подзаконските акти. Следните конкретни препораки се даваат во однос на измени/ подобрување на:

- Правилникот за формата и содржината на барањето за регистрирање на НВО како даватели на примарна правна помош да содржи барање да се наведе и еден родово релевантен проект со што ќе се стави поголем акцент врз претходните познавања на родовата проблематика и искуство во однос на услугите кои треба да ги даваат.
- Правилникот за формата и содржината на регистарот на даватели на бесплатна правна помош и содржината на извештаите што ги изготвуваат да се дополни така што ќе се овозможи дисагрегација на податоците во однос на полот, етничката припадност, и правната основа за заштита (и покрај тоа што родово базираното насилство е една од основите) со што вработените во МП ќе можат да прават вкрстени анализи во кои ќе биде вклучена и родовата перспектива
- Формата што се пропишува со Правилникот за трошоците за услугите што ги даваат давателите на примарна правна помош не го опфаќа полот како карактеристика на корисникот, само името, презимето и адресата, и треба да се направат соодветни измени во таа насока.
- Барањето за регистрирање на давателите на секундарна правна помош во регистарот на адвокати не ја опфаќа половата карактеристика на регистрираните адвокати. Правилникот за формата и содржината на барањето за регистрирање на адвокатите кои се даватели на секундарна правна помош треба да се измени во таа насока.
- Формуларот за апликација за проекти што се регулира со Правилникот за јавен повик за доделување средства за примарна правна помош од страна на овластени НБО и правни клиници може да го воведо родовиот аспект така што во повикот ќе се воведат и родови цели, активности коишто ќе водат до нивна реализација и буџет за таа цел.

2.1. Алатки и методи за Министерството за правда, Адвокатската комора, граѓанските организации и правниците за спроведување на одредбите за БПП. Во рамките на овој резултат, консултантот во рамки на проектот да се развијат следните алатки:

- Упатство за подготовка на рамката за следење и евалуација на Законот за БПП, во кое ќе бидат опфатени и родови индикатори
- Упатство за подготовка на родова анализа и мерење на квалитетот и пристапот до правда од родова гледна точка.
- Упатство за родово сензитивни повратни информации што ги дава Министерството за правда и подрачните одделенија на давателите на услуги и клиентите.
- Упатство за тоа како да се координираат активностите со граѓанските организации, со оглед на тоа дека Министерството има потпишано Меморандуми за разбирање, но не се консултира ниту соработува со граѓанските организации.
- Сите упатства треба да се интернализираат во МП и подрачните одделенија преку соодветни работилници за таа цел.

2.2. Подобрен квалитет на правната помош што се дава за кривични постапки преку зајакнување на транспарентноста и координацијата. Во рамки на овој резултат, консултантот препорачува во рамките на проектот да се развијат и извршат следните обуки:

- Обука за основните концепти на родовата проблематика и родовата еднаквост, родово базираното насилство и дискриминација, улогите и односите помеѓу мажите и жените, родот и полот, културата и човековите права, националните, регионалните и меѓународните нормативни рамки, прибирање и анализа на податоци;
- Обука за основните концепти за родовата еднаквост и омокувањето на жените и што тоа значи за развојот на програмите (вклучително и теми како што се родово базирана дискриминација, корените на родово базираното насилство, практични родово сензитивни аспекти при давањето правна помош во различни фази на постапување) за подобрување на БПП врз основа на родовата анализа.

- Обука за меѓународните стандарди за родовите аспекти кои потекнуваат од Конвенцијата за правата на лицата со попреченост, Конвенцијата за правата на детето и Истанбулската конвенција.
 - Обука за вработените во МП кои работат во подрачните одделенија преку работилници за Законот за работни односи, Законот за семејство, Законот за наследување и интерсекторалноста со родот.
- 1.1. Луѓето бараат повеќе информации за да подобро ја оценат БПП и подобро да ги разберат одредбите во врска со таквата помош. Во рамките на овој резултат, консултантот ја разгледа стратегијата за комуникација разработена од друг консултант и препорачува комуникациските производи да бидат родово сензитивни и да има стратегија за дисеминација на информации во кои се опфатени родови аспекти – постери, флаери и други материјали за поголем опфат на целните групи (особено ранливите жени) кои би требало да се дистрибуираат на места што ги посетуваат жените и/или да се циркулираат преку граѓански организации што работат со целните групи.

Логична рамка

Ниво	Интервенција	Родови индикатори ⁴⁵	Алатки за верификација
Импакт Поширока достапност и поквалитетна и сеопфатна БПП во земјата	Базична и крајна студија за перцепциите за пристапот до правдата и квалитетот на БПП услугите	○ % на луѓе кои живеат (на х време) од некаков правен форум, по пол ○ % на луѓе кои кажуваат дека физичкиот пристап до правните форуми е соодветен во однос на оддалеченоста, по пол ○ Постоенето на процедури и објекти што овозможуваат приватност (пр. посебни соби) за водење на интервју за БПП со давателот на услуги, чекалници (список од сите постојни процедури и објекти) ○ Просечно време на траење на процедурата во предметите во врска со (засегнатите страни да изберат еден или повеќе од подолу дадените опции, во зависност од потребите и приоритетите): 1) развод 2) извршување на договор 3) отпуштање од работа 4) недвижен имот 5) стечајни предмети 6) оставински барања 7) старателство на деца 8) кражби 9) убиства со умисла 10) силување 11) семејно насилство 12) сексуално насилство (што не е силување и семејно насилство) 13) мерки за забрана на контакт во случај на семејно насилство, вклучително и во случаи на семејно насилство и силување	Извештај од анкетите и компаративен извештај за резултатите за двете анкети The survey reports and a comparative report on the results of the two surveys

⁴⁵ Индикаторите се преземени од Рамката за мерење на пристапот до правдата, вклучително со конкретните предизвици со кои се соочуваат жените <https://rm.coe.int/168069cf4e>

		○ Време потребно за разрешување на предметот, дисагрегирано по полот на тужената страна/тужителот /жртвата/сторителот и по вид на предмет . ○ Колку време е потребно за разрешување на одреден предмет – дисагрегирано по пол на тужената страна? ○ Резултати по предмети, дисагрегирани по вид на спор и пол на жртвата/сторителот, тужителот/тужената страна ○ Степен до кој жените и мажите се запознати со Законот на БПП ○ Број на жени и мажи кои користеле правна помош, по пол и приходи ○ Дали граѓаните покажуваат доверба во тоа дека можат да имаат финансиски достапна и квалитетна правна помош и застапување, по пол ○ % на лица кои покажуваат доверба дека давателите на БПП/судиите ќе се однесуваат кон нив правично и без предрасуди	
Среднорочни резултати	Интервенција	Родови индикатори	Алатки за верификација
1. Правна рамка и рамка на политики поврзани со БПП кои се хармонизирани со стандардите на СЕ	Следење и евалуација на рамката за спроведување на законот – план за C&E	○ Број на жени и мажи кои користеле правна помош, по пол ○ Постоене и влијание на програмите за правна писменост и правна свест за жени и мажи, со фокус на родова еднаквост, недискриминација, родово базирано насилство, и други области од посебен интерес за жените. ○ Број и содржина на програмите за БПП во последната календарска година ○ Број на проекти на граѓанските организации финансирани од МП со	○ Годишни извештаи на МП за спроведување на Законот ○ Годишен извештај на координаторот за еднакви можности во МП до МТСП

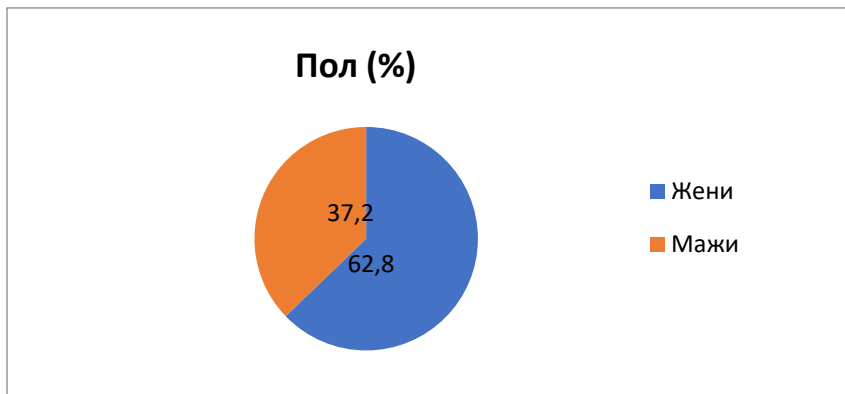
		резултати поврзани со родовата еднаквост ○ % од буџетот на МП потрошен на БПП за предмети поврзани со родовата еднаквост каде што корисниците се жени и мажи	
2. Подобрени капацитети на давателите на БПП за давање квалитетна правна помош	○ Градење капацитет и подигнување на свеста за родовата еднаквост ○ Градење капацитет за делата криминализирани согласно ИК ○ Градење капацитет за сензитивно постапување и работа со ранливи лица	○ Број на обучени даватели на БПП ○ Број на обучени обвинители и судии	Прашалници за пред и пост обука, и % на промена во стекнатото знаење
3. Зајакнат пристап на населението до БПП	Опфат на ранливи групи жени, жени од рурална средина, жени со попреченост, Ромки, самохрани мајки и жени жртви на насилство, сексуални работнички, итн.	○ Број на жени и мажи кои учествувале во програмите за писменост за БПП ○ Мерливо влијание на програмите во смисла на правна писменост и свесност за БПП	○ Извештаи за дисеминација ○ Извештаи за работата на граѓанските организации во врска со подигнување на свеста и правна писменост финансирани од МП и донатори
Краткорочни резултати	Интервенција	Родови индикатори	Алатки за верификација
Преглед на препораките за подобрување на законодавството и актите поврзани со јавните политики	○ Измена на Правилникот за формата и содржината на барањето за регистрирање на НВО за давање примарна правна помош; ○ Измена на Правилникот за формата и содржината на регистарот на даватели на бесплатна помош и содржината на извештаите на давателите; ○ Измена на вториот образец пропишан во Правилникот за трошоците за услугите што ги даваат давателите на бесплатна правна помош; ○ Измена на барањето за регистрирање на давателите на	- Број на НВО што имаат проекти, специјалисти резултати за родова еднаквост - % од буџетите на НВО потрошени за целите поврзани со родовата еднаквост - Број на интерсекционални родови анализи на МП за квалитетот на БПП - Број на жени адвокати регистрирани за давање на секундарна правна помош - Број на НВО кои даваат БПП кои во правните услуги ги имаат градено родовите аспекти	○ Правилник за формата и содржината на барањето за регистрирање на НВО како давател на примарна правна помош ○ Правилник за формата и содржината на регистарот на даватели на БПП и содржината на извештаите на давателите ○ Правилник за трошоците за услугите што ги даваат давателите на примарна правна помош ○ Правилник за формата и содржината на барањето за регистрирање на НВО како

	секундарна правна помош во регистарот на адвокати регулиран во Правилникот за формата и содржината на барањето за регистрирање на НВО како давател на секундарна правна помош; ○ Вградување на родовите аспекти во проектната апликација пропишана со Правилникот за јавниот повик за доделувања средства на примарна правна помош од страна на овластени НВО и правни клиници.		давател на секундарна правна помош ○ Правилник за јавните повици за доделување средства за примарна правна помош на овластените НВО и правни клиници
Алатки и методи приспособени за МП, Адвокатската комора, граѓанските организации и правниците за спроведување на одредбите за БПП	○ Упатство за подготовка на рамката за C&E на спроведувањето на Законот за БПП вклучително и развивање на родови индикатори ○ Упатство за подготовка на родови анализи и мерење на квалитетот и пристапот до правдата од родова гледна точка ○ Упатство за родово сензитивни повратни информации од МП и подрачните одделенија за давателите на услуги и клиенти ○ Упатство за координирање на активностите со граѓанските организации, со оглед на тоа дека се потпишани Меморандуми за разбирање со МП, кое пак не се консултира ниту соработува со граѓанските организации	○ Број на жени и мажи кои имаат користено правна помош, по пол ○ Број на вработени обучени за родови анализи, по пол ○ Број на изготвени родови анализи ○ Број на родово насочени совети за подобрување на Законот за БПП и процедурите ○ Број на дадени повратни информации ○ % на задоволни корисници на БПП со повратни информации, по пол ○ Број на заеднички активности со граѓански организации за опфаќање на целните групи и зголемување на писменоста за БПП ○ Број на заеднички активности за обука по родова еднаквост и сензитивно работење со ранливи групи ○ Број на жени и мажи кои учествувале на работилници за интернализирање на упатствата	○ Упатство за подготовка на рамката за C&E за спроведување на Законот за БПП, вклучително и развивање на родови индикатори ○ Упатство за подготовка на родови анализи и мерење на квалитетот и пристапот до правдата од родова гледна точка ○ Упатство за родово сензитивни повратни информации од МП и подрачните одделенија за давателите на услуги и клиенти ○ Упатство за координирање на активностите со граѓанските организации, со оглед на тоа дека се потпишани Меморандуми за разбирање со МП, кое не се консултира ниту соработува со граѓанските организации

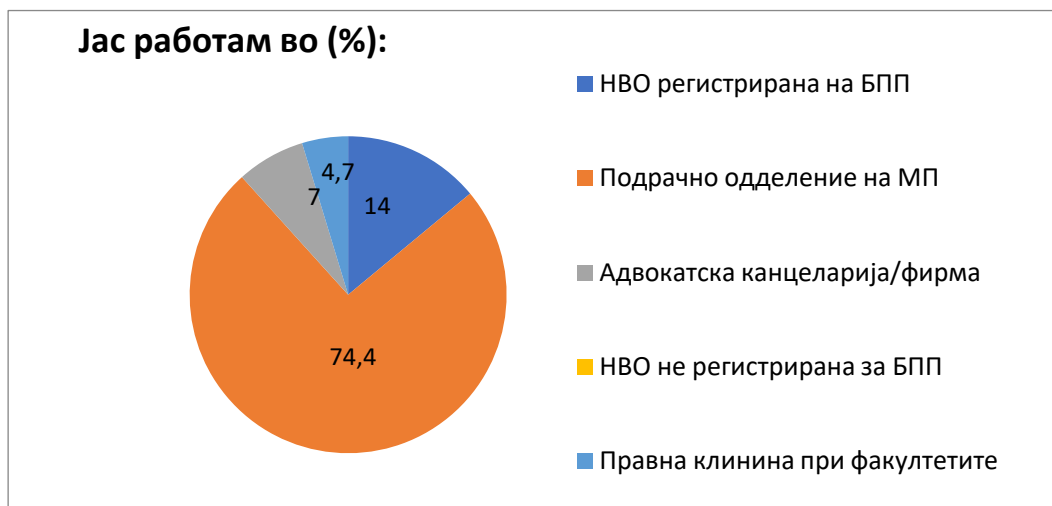
Подобрен квалитет на правната помош што се дава за кривични постапки, преку зголемена транспарентност и координација	○ Обука за основните концепти на родовата проблематика и родовата еднаквост; ○ Обука за основните концепти за вградување на родовите аспекти во генералните политики (вклучително и теми како што се родово базирана дискриминација, корените на родово базираното насилство, практично родово сензитивно давање правни услуги во различни фази) за подобрување на БПП врз основа на родовите анализи ○ Обука за родовите аспекти на меѓународните стандарди кои потекнуваат од Конвенцијата за правата на лицата со попреченост, Конвенцијата за детето и Истанбулската конвенција ○ Обука за вработените во МП кои работат во подрачните одделенија за Законот за работни односи, Законот за семејство, Законот за наследување и нивната интерсекционалност со родот. .	- Број на жени и мажи кои учествувале на обуката - % на промени во стекнатото знаење, по пол	Анализа на потребите од обука Програма за обука Материјали за обука Прашалници кои се даваат пред и по обуката Извештаи од обуката
Лицата бараат повеќе информации за подобар пристап до БПП и подобро разбираат што подразбира тоа	- Дисеминација на информативен материјал на места каде што одат жените и/или преку граѓански организации кои работат со целните групи	- Број на материјални дистрибуирани на места каде што одат жените - % на промена во свеста кај жените за пристапноста на БПП	Извештај за комуникациската стратегија

Анекс 1 Технички извештај од онлајн анкетата

1. Повеќето анкетирани лица кои целосно го имаат пополнето прашалникот се жени, т.е 62.8%, наспроти 37.2% од анкетираниите мажи.

2. Повеќето од анкетираниите лица се вработени во подрачните одделенија на Министерството за правда, т.е. 74.4%, наспроти 14% кои работат во не-владини организации кои даваат бесплатна правна помош. Помал дел од анкетираниите лица се вработени во адвокатски канцеларии/фирми, во НВО што дава правна помош но не е регистрирана за таа цел, и во правни клиници регистрирани при правните факултети во земјата.

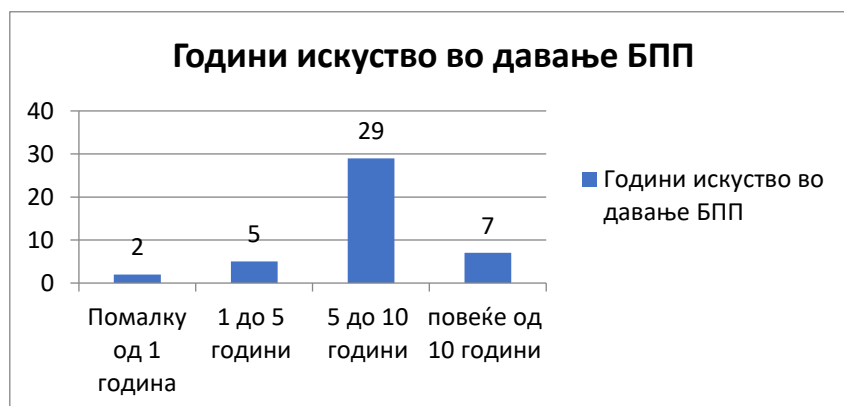

3. Повеќето од анкетираниите лица се административни службеници, раководители на одделенија во институциите или помлади соработници во нив. Во табелата подолу ги прикажуваат податоците во апсолутни вредности .

Сегашна позиција во институцијата/организацијата ... :	Број на лица вработени во институцијата/организацијата ... :
--	--

Државен службеник	7
Помлад соработник	8
Раководител на Одделение	4
Постар соработник	1
Независен административен службеник	5
Помлад соработник за БПП	3
Правен советник	3
Координатор / проектен координатор / координатор на правна клиника	3
Правник	3
Проектен асистент	1
Овластен службеник	2
Советник за БПП	1
Правник кои дава примарна правна помош	1
Раководител	1

4. Повеќето анкетирани лица или 67.4% имаат од 5 до 10 години искуство во давање бесплатна правна помош. Значителен дел на анкетираниите лица (16.3%) имаат повеќе од 10 години искуство во давањето бесплатна правна помош. Во табелата подолу се дадени апсолутните вредности. .

5. Најголем процент од анкетираниите лица имаат искуство во консултации или давање совети за бесплатна правна помош. Најголем дел од анкетираниите лица имаат помеѓу 5 и 10 години вакво искуство, или 76.75%, а значително помал дел имаат повеќе од десет години искуство, или 13.9%. На табелата се дадени апсолутните вредности.

